

Гольшг төвшүн үүлдэч

Газр деер ээджд урнэс эн-кр юн байдг болхв? Эврэн ул-идл уга, энькр урэн ээджны теджана. Урнэ төлэ уклэс ээджд айхш... Куунэ гем эмнд эмчиг эн ээдждлэ дуньг-цүлджд болхмн. Ээджд цагъан седклтэ, эмч бас цагъан седклтэ. Ээджд эмч хойр эчк-дү хойрна айд болна.

Орн-булг гидг газр ууджм хол газр, Урал голни бмн омруид бэйна. Оргн тег хасг, хазг улсар бууралдсн, хальм-гуд бас тедн догр бэйсн бол-дмн. Орн-булга хальмг куунэ бркл, Жемчув Павлин бүлд 1902 джил кбвүн төрнэ, туунд Петя гидг орс нер бгнэ. Тер кбвүн бсэд, кун болад—ода Хальмг таньгъчдан нергэ хи-рург Жемчув Петр Павло-вич эмч болдж гарв.

Эмч улс олт-зүсн эрдмтэ, туск-туск медрлэри шалтгта улсиг эмндж эдгана. Дотр гемин эмч, бичкн кууклин эмч, нуд эмндг эмч, хамр, хол, чикнэ гемин, шүднэ ге-мин эмч, олт-зүсн эмчир тал-талдан эрдмэри уулднэ. Тедн эмэр чигн эмнэ, эн цага сэн шин препарагар чигн эмнэ.

Хирург гисн эмчир дотран ончта эмч. Эмчир гемин хор-лтиг эмэр эмнхлэ, эн хирург-эмч гемин хорлтиг нургълдж хануран эмнэ. Онъданар келхлэ, эмэр эдгэдж болшго гемин керчэд эдгана. Тинм куу-нэ гар бди мет гинги, огч мет гашуун, очн мет мергн-гүрги. Тегэд чигн хирург эмч укльн болсн гемтэ куунэ аниг утхан ир деер авч гарна...

Кезинэ цаг билэ. Энъкр кб-вүндэн ээджин бгсн селвг ним болна: "Сайхан иньгм, аргъга болхла эмчин сургъуль сур." Кбвүн сургъуль сурв, зуг эмчин эрдм дасдг аргъ уга болв. Тер уудиг олт куч-кблсчирин урдүлт Советин йосн секджд бв.

"Эмчин ээджд буйнта," гидж кезинэ-кезинэ кбгшд келдг бйа-сн мбн. Тер мел чик болна.

--Эмнсн гемтэ куугъан эд-гэгъад, байрга-бахта иртхэ -- гидж эмчин ээджд цагъан седкл ухална.

Тегэд чигн Жемчуевин сед-клэс ээджин бгсн селвг гардг уга билэ. Тер селвгинь куцаах селгэн 1922 джил учрв. Аадр-хн балгэснд куунэ эмчин сур-гъульд орв. Дөрвн джилдэн шунджд дасад, хирург болдж гарв. Төгсгэд гарснасн авч хальмг дотран хирург эмчэр кбдлв.

Элвг гучи джилдэн кбдлэд Петр Павлович хальмг-орс угад хяартэ кундтэ кун болв. Элст балгэснд бйаах улс дотр эс тандг, тусинь эс меддг кун төрүц ховр болх. Олт амтнд тусан күргсн куунэ нерн онч-та болна.

1936 джил. * * * Элст балгэсна болвинд кбркхн чирйтэ орс бер кбкэн бэрсн. догшн зб-вуртэ ордж ирв. Орс бер хальмг угар келэд-кевшэд бэйна.

--Ам авртн, Петр Павлович. Дарк, дарк! Ях, ях!--гигэд ягъла халган татад бйав.

--Кезэ, ягъджд гемнсан цайл-гъджд келтн,--гидж Жемчуев келэд, кбкнэ хавдринь хялав. Керчлгн угагъар эдгш уга болдж өджд, цагасн давжд.

Эрт цагтнь, хавдсн даруны цур бэрэд, хавдр татдг эмэр, укол тарэд геминь эмнэд эдгэдж болхмн билэ.

--Аним авч гиджана, ях, ях!--болад, Жемчуевин ээддг джбблн гар курэд уга бйатл гилтэ, орс бер сугшад уульв. Збвур догшн, цаг тулд уга операц кех кергтэ. Оэрэн бйа-сн медсестра куукнд бргэн заньгъхас улу уг кергтэ биш, тер хамгиг медсестра меднэ. Зер-зевинь спиргэр угагъад, таз тавид белдв.

--Мууха удан тесэд бйасм-бч? Эи кезэр арвго гемиг газр авхулна. Хавдсн даруны

★

Петр Павлович ЖЕМЧУЕВ.

юньгад эс ирвч?--гидж эмч сурна.

--Мана ээджд, юмнд бнъг-гъад кбкнчнь хавдв болад, бнъгэсн куугъинь хяагъад, дарнхннь дарад, нигэд-тигт-гл удан болдж одв. Хойр-гурвн хонгас нааран, збвурнь икд, унтад угав. Кбкүл кбвүм бас амр бгхш, зоваядж бйа-хннь туунд меддг серл уга. Эрүл кбкэн кбкн бйаджд, эрм-дгтэ кбкнм ноолад гарна.

--Хяамнь, хяамнь! Нэ сэн, үндчнь збвурнь номгэрх тар-лгь кенэв,--гигэд эклхлэнь, орс берин бэйсн бийнь дал-дал чнчрэд бйав.--Бичэ а, юмн болхн уга. Даруны збвү-рнь номгэрх... Укс тарлгь кегъад оркв. "Дарк" гисн дун соньсгвл. Даруны збвур тогт-над, менрэд ирв. Дакад нег, бас нег, хойр-гурвн тарлгъэр менрэгъад, бвдлгнэ збвүриг тогтнэгъад авб. Ода керчх-ханх кергтэ, эн кергиг түргэр, мергэр кех кергтэ, усн гүүдг гол суциньн кбндлн керчхмн биш, хббт, гарх урнэ теджэ-лиг бас санх кергтэ. Дакад гемтэ куунэ бийднь сана ав-хулл уга, нүдиднь үзүлл уга керчхмн.

"Буру ханд" гидж келсчнч айд, "бүлнэв, керчнэв" гисчнч айд. Эн уутърмджинь нүднэ эргцэр меддг куукн танад, гемтэ берин гиджгтн ирэд, аадрулад, ю-бис сурсн болад, толгъагъичь буру хандав.

Гент збвүрнь тогтсн бер унтсн-серун хойрин заагар, үрглсн болад одв. Эн агчмла эвтэ дамшсн гар берк уулдв-рэн кев. "Чис" гисн бвткүр бүкл цогцар гүүв. Цусн-ббр хойр тургджд гарв. Хвдр хя-рэл одв. Гемтэ куунэ амн ут-хин ир деер менд гарв. Зб-вурнь улм тогтнад, бер до-ран нугърад, угагъад эм

шавад боогъад дуусгл, ун-тад одв.

--Хяамнь, хяамнь! Збвур гидг күчрл юмн!--гидж Жем-чуев келэд, буддгсн халатан тйалэд, шуукрв.

Минь тер цбн угмүд, гүн шуукрлгн хойрт ямр сйахн делврсн цагъан седкл бйадг болхв! Келдү түүнэс нэри, куунэ дотр бий йуулэд, нэри геснэ операц, куунэ гол амнэ операц кесн болхв! Нэг чигн цалднь йовдл эн блзйтэ гар гаргъад уга! Тер эрдмэри бардм кехш, улм сйанэр дас-хар шүлтнэ. * * *

Дэн болв. Шавтсн улс эмнхд дйанэ хирург эмч дарг уга эрк биш кергтэ. Жемчуев Петр Павлович эклсн бдрэснь кбтрх бдр күртл дйалдсн церг дахлдад, батальона лазаретд хирург болдж йовб. Туунэ хббн чигн төрскидэн ирэд, госпитальд хирург болв.

Элстд эн джил ирхмн гисн зуг заньгинь соньсчкад, Жем-чуевас эдгсн инвалид Сквор-цов орс, йовдг машигъан ун-сн, күцл кедж уктджд тосв.

--Аним уткин ир деер авч гарсн ачта кун, Петр Павло-вич. Элвг хбрн джилд үзэд угав. Укхэсн бмн узхннь болх билэ гигэд уул-хуув кегъад йовдг билэв. Улан чи-рэгъэри харгэсн цагт, ода чигн бас гучи джилд менд йовхар чидлм немхн, седклм сергхмн. Петр Павлович ма-над ирджд бйатхэ гигэд нег ик брэгъан ширдэд, цеврлэд ясч-ксн бйанэв--гидж келэд Сквор-цов тосв.

Жемчуев ирв. Элстин боль-нидд хирургин халхиг тол-гъалджд кбдлнэ. Скворцовинд седклинь тевчэд, брк-булэн ирх күртл, шин пэтрэн орт-лан, эврэ гертэн бйаах кевэр, таварн бйав. Эдгэсн кесг улсларн харгэв. Гучи джилд гольшиг төвшүн кбдлэд, икрхл уга йовад, кумн амтнд ач-тусан күргсн Жемчуев Петр Павлович цааран олт джилд менд-амульн йовджд, амтнд ач-тусан күргтхэ--гидж цг-гъар цагъа санна.

СЯН--БЕЛГИН Х.